

IZVJEŠTAJ O OCJENI DOKTORSKE DISERTACIJE¹

OPŠTI PODACI I KONTAKT DOKTORANTA

Titula, ime i prezime doktoranta:	Msc Suada Kadrić	
Departman:	Pedagoško-psiholoških nauka	
Studijski program:	Pedagoške nauke	
Broj indeksa doktoranta:	I-168/17	
Naslov predložene teme	<i>Jezik i pismo pisanja rada:</i>	Bosanski jezik
	<i>Bosanski / Srpski</i>	PORODIČNA PERCEPCIJA PARTNERSKIH ODNOSA U IMPLEMENTACIJI INKLUZIVNOG PROCESA U VASPISTNO – OBRAZOVNOM SISTEMU
	<i>Engleski</i>	FAMILY PERCEPTION OF PARTNERSHIPS IN THE IMPLEMENTATION OF THE INCLUSIVE PROCESS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM
Naučna oblast prijavljene teme:	Porodična pedagogija	

MENTOR

	Titula, ime i prezime:	Ustanova, država:	E-mail:
Mentor:	Prof.dr. Mustafa Fetić, vanredni profesor	Internacionalni univerzitet, Novi Pazar, Srbija	mustafa.fetic@uninp.edu.rs
Ostali članovi komisije za ocjenu disertacije:	Titula, ime i prezime	Ustanova, država:	E-mail:
	1. Prof.dr. Muradif Hajder, vanredni profesor	Internacionalni univerzitet, Novi Pazar, Srbija	muradif.hajder@uninp.edu.rs
	2. Doc. dr. Marinko Savić, vanredni profesor	Internacionalni univerzitet, Novi Pazar, Srbija	
Broj i datum sjednice Naučno-nastavnog vijeća u okviru koje je formirana Komisija za ocjenu	Br. 1174/21 od 16.11.2021. godine.		
Broj i datum sjednice Senata u okviru koje je formirana Komisija za ocjenu			

Ocjena doktorske disertacije

(ocjena mora sadržati izvorni naučni doprinos)

¹ Molimo Vas da nazovete fajl ovako: Ocjena – Prezime Ime doktoranda.doc
 Ispunjeni obrazac pošaljete u elektronskom i štampanom obliku Centru za doktorske studije.

Tema doktorskog rada „ Porodična percepcija partnerskih odnosa u implementaciji inkluzivnog procesa u vaspitno-obrazovnom sistemu „ je aktuelna, nedovoljno naučno istražena i izazovna, za mlade naučne istraživače, a koji u formi doktoranata, kroz doktorsku tezu, daju doprinos unapređenju pedagoške teorije i prakse. Jedan od najvažnijih, globalnih ciljeva već formiranih strategijskih inicijativa za ugrađivanje pitanja obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju u glavne tokove opštih društvenih reformi jeste da implementira univerzalno pravo sve djece na kvalitetno obrazovanje i da omogući ravnopravan pristup obrazovanju za posebno ugroženu djecu.

Aspiracije priključenja Evropskoj Uniji dovele su do pokretanja velikog broja društvenih intervencija usmjerenih na bolje snalaženje u novoj društvenoj i ekonomskoj realnosti, u okviru koje obrazovanje zauzima poseban značaj i mjesto. Posmatrano kao ključni faktor za društvenu integraciju i položaj pojedinca, predstavlja osnovni mehanizam razvijanja mjera obrazovne politike koja u reformskim procesima nosi obeležje demokratizacije obrazovanja. Stvaranje povoljnijih uslova za njegovo sticanje u smislu jednake dostupnosti svima, a posebno djeci marginalizovanih grupa, svrstava ga u red mehanizama društvenih strategija u sistemu obrazovanja, usmjerenih na smanjenje posledica globalnog siromaštva i socijalne isključenosti. Opšte dimenzije socijalne isključenosti kao što su siromaštvo, nezaposlenost, nedostatak zdravlja i neobrazovanost u uslovima tranzicije prisutne su na svim nivoima sistemske strukture, a najviše su vidljive u oblasti obrazovanja. Negativan uticaj posledica siromaštva kome su izložena djeca u Srbiji, osim na zdravlje, socijalni status, razvoj školskih postignuća i probleme u ponašanju u dužem vremenskom periodu, proizvodi dugotrajnu socijalnu isključenost koja ima tendenciju da razvija subkulturu siromaštva, a koja se, ukoliko egzistira u dužem vremenskom periodu, prenosi na nove generacije.

Nedostatak obrazovanja, koje je istovremeno i uzrok i posledica teškog položaja populacije sa smetnjama u razvoju, podstiče razvoj višestrukih deprivacija koje se kreću od nedostatka adekvatne rane stimulacije, programa socijalne podrške, do neobuhvatanja nikakvim vidom obrazovanja a time i ostajanja na marginama društva. Odsustvo bilo kakve participacije iz društvenog života produbljuje diskriminaciju osoba sa smetnjama u razvoju koja je mehanizam socijalnog isključivanja i vid jačanja socijalne distance. Tumačenje načina života osoba sa smetnjama u razvoju kao posledice kulturološkog i etničkog sistema vrednosti, a ne siromaštva, koje sami ne mogu da pobjede i prevaziđu, pojačava diskriminatorni stav kako pojedinaca, tako i institucija, putem kojih bi mogli da se integrišu u društvene tokove i život uopšte. Osjećaj neprihvaćenosti od strane većinskog stanovništva rađa potrebu za zaštitom, usled čega se često dobrovoljno izoluju ili getoiziraju, čime se jača lanac socijalne isključenosti i segregacije.

Uvažavanje činjenice da je obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju najsigurniji kanal socijalne pokretljivosti u kojim se putem obrazovanja mogu osvojiti sve sfere društvenosti i socijalizacije, dovelo je do produbljenijeg razumijevanja neophodnosti sprovođenja efikasne, eksplicitne politike integracije djece sa smetnjama u razvoj, a kojom se povećavaju mogućnosti pristupa populacije sa smetnjama u razvoju procesu obrazovanja. Podrazumijevajući ne samo puko prisustvo djece sa smetnjama u razvoju u obrazovnim institucijama već dostizanje obrazovnih ishoda koji omogućavaju kvalitetno obrazovanje, kompenzovanje negativnih efekata vaspitno-obrazovne deprivacije, a što podrazumijeva postojanje potpornih kapaciteta predškolskih ustanova i škola u vidu kompenzatorskih i inkluzivnih modela podrške.

Povećanje broja djece iz siromašnih porodica, usled pojave globalnog siromaštva, posebno u društvima u tranziciji, postavlja pred predškolske ustanove obavezu da djelotvorno odgovore na obrazovne potrebe marginalizovane dječije populacije. Prevladavanje razvojnih deficita kod djece iz manje privilegovanih sredina zahtijeva raznovrsne tipove socio-kulturne podrške koju predškolska ustanova treba da pruži. Najbrojnija među djecom, izložena raznim vrstama uskraćenosti, jesu djeca sa smetnjama u razvoju predškolskog uzrasta. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje koje primenjuje modele kompenzatorskog obrazovanja može biti od velike pomoći djeci iz porodica i zajednica koje su tradicionalno lišene obrazovanja, djeci koja usled nepovoljnih socijalno-ekonomskih prilika u porodici nisu imala stimulisan razvoj. Orijentacija djece, vaspitača i roditelja prema planskoj intervenciji čiji je cilj da se spriječi ili nadoknadi intelektualno, emocionalno, socijalno i fizičko zaostajanje djece i odraslih, iz socio-ekonomski i obrazovno depriviranih sredina, omogućava da se postave temelji interkulturalnog i integrativnog okruženja.

Težeći jačanju socijalne kohezije i programa socijalnog uključivanja marginalizovanih grupa koje promovise Evropska Unija, a u cilju približavanja evropskom socijalnom modelu, proces obrazovanja sve se više usmjerava prirodi integracionih procesa u kom inkluzivni pristup obrazovanju dobija sve veći značaj. Pitanje otvaranja perspektive života drugačijeg kvaliteta za djecu sa smetnjama u razvoju dešava se ukoliko stanje duboke deprivacije nije trajno i kada postoji obrazovna intervencija koja je u stanju da odgovori na različite potrebe djece, kroz uvećavanje participacije u vaspitno-obrazovnom procesu i utiče na smanjenje isključivanja unutar i od obrazovanja.

Polazeći od shvatanja da djeca sa smetnjama u razvoju, koja su percipirana kao drugačija usled sposobnosti, porekla, siromaštva bivaju često isključena ili marginalizovana u društvu ili lokalnoj zajednici, inkluzivni pristup zastupa aktivnu primenu inkluzivnih vrednosti koje se odnose kako na promenu kulture, politike i prakse u predškolskim ustanovama, tako i na stvaranje inkluzivne kulture i širenje inkluzivnih vrednosti u razvoju lokalne zajednice u kojoj postoji predškolska ustanova.

Inkluzivni obrazovni model zasniva se na shvatanju da obrazovni sistem mora da se promijeni, da bi izašao u susret potrebama sve djece, usled čega je sve prisutnija pojava da se model integracije zamjenjuje inkluzivnim modelom, a u

okviru kojeg su mogućnosti svih grupacija djece za obrazovanjem ujednačene, budući da se sistem prilagođava djetetu i polazi od razvijanja njegovih raspoloživih resursa, a ne od nadoknađivanja nepostojećeg. Inkluzivni pristup djetetu podrazumijeva usmjerenost na cjelokupnu ličnost djeteta, a ne samo na njegov nedostatak ili deficit, što ga razlikuje od kompenzatorskog pristupa, koji je usmjeren na nedostatak koji treba nadoknaditi. Princip podrške različitostima kao osnovni princip inkluzivnog pristupa, povećava kapacitete predškolske ustanove da odgovori na razlike među djecom sa smetnjama u razvoju, prvenstveno putem uklanjanja prepreka za igru, učenje i učešće sa kojima se dijete sa smetnjama u razvoju svakodnevno sreće. Pomeranja fokusa sa samog djeteta i njegovih nedostataka na aktivnosti u vrtiću, povećavaju kapacitete ustanove da prepozna prava djeteta sa smetnjama u razvoju, da bude ravnopravni član društva, nezavisno od njegovog socio-ekonomskog porijekla ili individualnih karakteristika.

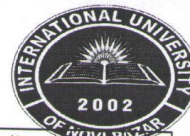
Orijentacija ka problemu istraživanja, koji je usmjeren ka sagledavanju zakonitosti od šireg značaja koje se odnose na potrebu i mogućnost projektovanja predloga za uspješnije ostvarivanje ciljeva strategije unapređivanja obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju, otvara pitanje postojanja i efikasnosti funkcionisanja potpornih sistema u obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju predškolskog uzrasta, na relaciji traženja odgovora na ključno pitanje: nadoknađivati ili razvijati kada su u pitanju djeca sa smetnjama u razvoju, odnosno, predškolska ustanova kao kompenzacija porodičnih uslova ili inkluzivni potporni sistem razvoja djeteta sa smetnjama u razvoju. Podržavanje i ojačavanje prava na obrazovanje i sve veći obuhvat predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem zahtijeva da se izgradi kapacitet sistema usluga u društvenoj zajednici koji će biti dovoljno suportivan i kompenzatoran da zadovolji obrazovne potrebe djece sa smetnjama u razvoju.

Manjkavost obrazovnog sistema na nivou države i lokalne zajednice, koja se ogledala u odsustvu svijesti o posebnom sistemskom pristupu u rešavanju obrazovnih problema djece sa smetnjama u razvoju, kao i prenebregavanje činjenice da taj pristup mora imati karakter integrativnog procesa, rezultirala je izolovanim društvenim intervencijama usmjerenim na poboljšanje obrazovnog statusa djece sa smetnjama u razvoju. Nepovezanost i neusmjerenost na partnerstvo i jačanje kapaciteta ključnih aktera u procesu obrazovanja, porodice djece sa smetnjama i obrazovne institucije, produbile su dalju marginalizaciju ove dječije grupacije. Organizaciono i programsko neprilagođavanje potrebama djece sa smetnjama, rezultiralo je posledicama implicitnog razvijanja mehanizama koji ih demotivisu i odstranjuju iz obrazovanja. Savrijemeni trenutak orijentacije ka integracionim procesima zahtijeva da se položaj djece sa smetnjama, kao pripadnika deprivirane i marginalizovane grupe, postavi u širu mrežu odnosa i poređenja sa većinskom grupom, kao i da se odrede dimenzije promjena koje će osigurati da svi aspekti problema isključnosti iz obrazovanja djece sa smetnjama budu rešavani ciljanim projektnim aktivnostima koje povezuju i uključuju sve aktore i nosioce. U današnjim uslovima, sve se više čine pokušaji da se utvrde važne činjenice o mogućnostima njihovog obrazovanja kao kanala društvene pokretljivosti i definiše jasan sistem institucionalnih mjera koje bi bile usmjerene ka aktivnostima unapređivanja socio-ekonomskog položaja djece sa smetnjama, putem sistema kompleksnih društvenih mjera, u čijem sklopu obrazovanje ima poseban značaj.

Uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u predškolske programe poslednjih nekoliko godina pojavljuje se kao primjer dobre prakse koji ima strateški značaj za pružanje jednakih mogućnosti za obrazovanje i integraciju kako djece sa smetnjama, tako i njihovih roditelja. To je nivo na kome počinje isključenost iz obrazovnog sistema i na kome se, uz odgovarajuće pristupe mogu izbeći budući problemi. Opšteprihvaćena pretpostavka koja je i okosnica društvenih, obrazovnih strategija naglašava činjenicu, da ako bi se djeca sa smetnjama u razvoju uključivala u obrazovni sistem od samog početka, imala bi veće šanse da izbegnu krug siromaštva, budući da predškolsko vaspitanje i obrazovanje pruža i najbolje mogućnosti za integrisanje djece sa smetnjama u razvoju u glavne obrazovne tokove. Aktualnost istraživanja razmatrane problematike pojačana je činjenicom da nedostaju istraživanja usmjerena na aktuelne probleme obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju, fundamentalna po karakteru, kada je riječ o načinima integracije djece sa smetnjama u razvoju u društvo putem obrazovanja. Raniji rezultati istraživanja koji su se u većini slučajeva odnosili na položaj i život djece sa smetnjama u razvoju nisu nailazili na veću pažnju ili razumijevanje u krugovima naše naučne i stručne javnosti, pa su saznanja o djeci sa smetnjama vremenom više bila proizvod individualnih predstava i izvedenih pretpostavki nego što su bila autentična ili egzaktna.

Naročito u poslednje vrijeme, kod nas i u svetu, vrše se mnoga istraživanja vezana za položaj osoba sa smetnjama u razvoju i pokušaje da se taj položaj popravi, ali bez mnogo implikacija za pedagošku primenu jer su problemi grupe proučavani najčešće izolovano odnosno, nisu sagledavani u kontekstu globalne društvene strukture. I pored velikog naučnog, društvenog i kulturološkog značaja studija o postojanju i načinu života djece sa smetnjama u razvoju, evidentna je potreba za sveobuhvatnim istraživanjem jednog od segmenata šire društvene akcije na unapređivanju integracije djece sa smetnjama u društvo obrazovanja. Neophodnost naučnog sagledavanja mogućnosti za ostvarivanje pune obrazovne integracije djece sa smetnjama u direktnoj je vezi sa obezbeđivanjem kvaliteta obrazovne intervencije u ranom uzrastu, koja treba da doprinese kako kompenzaciji negativnih efekata vaspitno-obrazovne deprivacije, tako i podizanju opšteg obrazovnog statusa cjelokupne romske populacije.

Za razliku od integracije gdje se manje grupe dodaju, pripajaju većinskoj cjelini, inkluzija podrazumijeva pojedinačnu uključenost, obuhvaćenost, sadržanost. Inkluzija u obrazovanju je samo jedan aspekt inkluzije u društvu. Inkluzija se nikako ne odnosi samo na djecu s posebnim potrebama, već na sve one koji su na neki način dugačiji ili su diskriminirani. Razlog diskriminacije može biti pripadnost etničkoj grupi ili religiji, različita kultura, jezik, boja kože,

Zaključci antropoloških istraživanja odnosili su se, pored isticanja značaja genetskih faktora, a na uvažavanje skoro presudnog uticaja prirodne i društvene sredine, u smislu isticanja nemevljivog značaja porodične i uže društvene sredine, što bi se u relacijama teorijskih okvira moglo razmatrati kao odnos mikro i makro sistema. Na osnovu preporuka istraživanja koja su utvrdila prioritete u obezbjeđivanju obrazovanja za djecu sa smetnjama u razvoju, uz kombinovanje iskustvene višegodišnje prakse, te pokretanjem projekta „Inkluzivno obrazovanje,“, , omogućilo je da se uvede sveobuhvatna metodologija u vidu Indeksa za inkluziju. Zaokružujući teorijski okvir o dosadašnjim istraživanjima, evidentna je činjenica da nedostaju istraživanja usmjerena na predškolsko vaspitanje i obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju, kako bi u svjetlu najnovijih naučnih proučavanja ovo pitanje dobilo novu dimenziju.

Mišljenje i prijedlog:

Smatram da doktorski rad na temu „Porodična percepcija partnerskih odnosa u implementaciji inkluzivnog procesa u vaspitno-obrazovnom sistemu „ je urađen i oblikovan po standardima naučno-metodološkog rada, kako teorijski dio, tako i empirijsko istraživanje, kao i prezentacija rezultata samog istraživanja. U radu je korišćena adekvatna i referentna literatura u potrebnom obimu, a koja je inkorporirana u strukturu doktorskog rada.

Stoga, predlažem Senatu Univerziteta da prihvati finalnu verziju rada kao zaokruženu naučnu cjelinu, i odbri kandidatu mr. Suadi Kadrić odbranu doktorske disertacije po važećem protokolu i predviđenoj proceduri.

Izdvojeno mišljenje (samo ako neko od članova Komisije za ocjenu teme ima izdvojeno mišljenje)

Potpis

(ime i prezime člana komisije)

NAPOMENA (po potrebi):

Komisija za ocjenu doktorske disertacije

Titula, ime i prezime, ustanova, država:

Potpis:

1. (predsjednik Komisije) Prof.dr.Muradić Hajder, vanredni profesor

2. (mentor) Prof.dr. Mustafa Fetić, vanredni profesor

3. (član Komisije) Prof.dr. Marinko Savić, vanredni profesor

U Novom Pazaru, 15.12.2021. godine